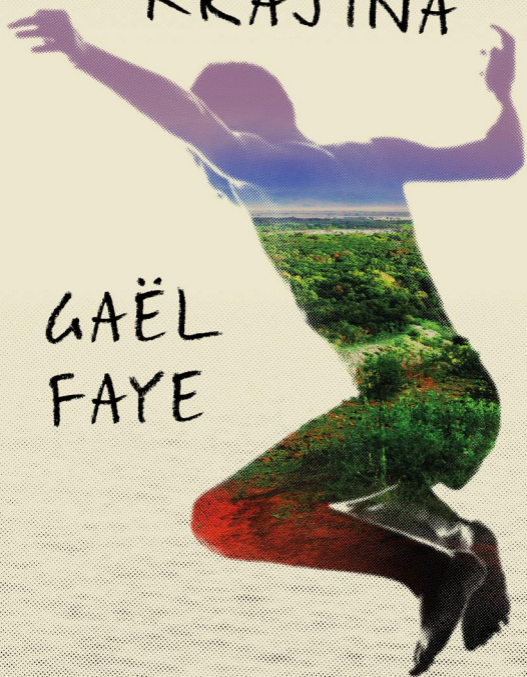

MALÁ

KRAJINA

GAËL
FAYE

THE INTERNATIONAL BESTSELLER

TATRAN

MALÁ
KRAJINA

GAËL FAYE

MALÁ
KRAJINA

TATRAN

Z francúzskeho originálu Gaël Faye: Petit pays,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Bernard Grasset, Paris 2016,
preložila Veronika Matúšová.

Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN, Bratislava 2019 ako 5211 publikácia
a 163. zväzok edície LUK – Knižnica svetových bestsellerov.

Vydanie I.

Prebal a väzbu navrhol Peter Zentko
Zodpovedná redaktorka Eva Melichárková
Jazyková redaktorka Marta Bábiková
Korektorka Eva Mládeková
Technická redaktorka Eva Zdražilová
Sadzba RS servis, Bratislava
Vytlačila Těšínská tiskárna a.s., Český Těšín.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

u. fond
na podporu
umenia

Publikáciu z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

All rights reserved.

Copyright © Editions Grasset & Fasquelle, 2016

Translation © Veronika Matúšová 2019

Slovak edition © vydavateľstvo TATRAN 2019

ISBN 978-80-222-1045-4

Pre Jacqueline

PROLÓG

ANI NEVIEM, AKO SA TENTO PRÍBEH ZAČAL.

Raz, keď sme sedeli v dodávke, nám to ocko predsa všetko vysvetlil.

„Viete, v Burundi to je ako v Rwande. Žijú tu tri odlišné skupiny, voláme ich etniká. Najviac je Hutuov. Sú malí a majú veľké nosy.“

„Ako Donatien?“ opýtal som sa.

„Nie, on pochádza zo Zairu, to je niečo iné. Napríklad ako Prothé, náš kuchár. Žijú tu aj Twaovia, pygmejovia. Ale tých nemusíme brať do úvahy, je ich len zopár – povedzme, že sa nerátajú. A potom sú tu Tutsiovia ako vaša mamka. Tutsiov je oveľa menej ako Hutuov, sú vysokí a štíhli, s jemnými nosmi, a človek nikdy nevie, čo im chodí po rozume. Ty, Gabriel,“ ukázal na mňa prstom, „ty si pravý Tutsi – nikto nikdy nevie, čo si myslíš.“

Nuž, ani ja sám som občas nevedel, čo si myslím. Veď čo si človek o tom všetkom má myslieť? Tak som sa opýtal:

„Vojna medzi Tutsiami a Hutuami bola preto, že nemajú rovnaké územie?“

„Nie, o to nešlo, obývajú ten istý štát.“

„Tak teda... hovoria odlišným jazykom?“

„Nie, jazyk majú rovnaký.“

„Tak potom neveria v rovnakého boha?“

„Ale áno, uctievať rovnakého boha.“

„Tak potom... prečo spolu bojujú?“

„Lebo nemajú rovnaké nosy.“

Tam sa diskusia skončila. Aj tak to bolo celé čudné. Myslím si, že ani ocko to celkom nechápal. Od toho dňa som si začal všímať nosy a postavy ľudí na ulici. Keď sme s mojou malou sestrou Anou nakupovali v centre mesta, nenápadne sme hádali, kto je Hutu a kto Tutsi. Šepkali sme si:

„Tamten v bielych nohaviciach je Hutu, je nízky a má veľký nos.“

„Hej, a ten v klobúku je obrovský, chudý a má malý nos, to musí byť Tutsi.“

„A tamten v prúžkovanej košeli zase Hutu.“

„Ale nie, veď sa lepšie pozri – je vysoký a štíhly.“

„Ale má veľký nos!“

Vtedy sme začali pochybovať o ockovej historke o etnikách. Ocko aj tak nechcel, aby sme sa o tom rozprávali. Podľa neho sa deti nemajú miešať do politiky. Nám to však nedalo. Tá zvláštna atmosféra bola každým dňom citeľnejšia. Dokonca aj v škole sa kamaráti začali pri každej príležitosti hašteriť a nadávať si do Hutuov a Tutsiov. Pri premietaní filmu *Cyrano z Bergeracu* akýsi žiak dokonca poznamenal: „Pozrite, je to Tutsi, má veľký nos.“ Vo vzduchu sa vznášalo niečo nové. Bolo to cítiť bez ohľadu na to, aký ste mali nos.

Ten návrat mi nedá spávať. Neprejde deň, aby mi krajinu niečo nepripomenulo. Nebadaný zvuk, vôňa vo vzduchu, popoludňajšie svetlo, gesto a občas dokonca chvíľa ticha stačia prebudiť vo mne spomienku na detstvo. „Nič tam nenájdeš, len duchov a ruiny,“ ustavične mi opakuje Ana, ktorá o tej „prekliatej krajine“ nechce už ani počuť. Počúvam ju. Verím jej. Vždy bola bystrejšia ako ja. Vyženiem si teda tú myšlienku z hlavy. Raz a navždy sa rozhodnem, že sa tam nevrátim. Môj život je tu. Vo Francúzsku.

Už nebyvam nikde. Bývať niekde znamená fyzicky splynúť s topografiou určitého miesta, s reliéfom prostredia. Tu to tak nefunguje. Len prechádzam. Prebývam. Prenajímam. Squatujem. Bydlisko mi slúži len na prespanie a základné funkcie. Môj byt smrdí po čerstvej maľovke a novom linoleu. Susedia sú mi celkom neznámi, na schodoch sa úprimne obchádzame.

Žijem a pracujem v parížskom regióne. V Saint-Quentin-en-Yvelines. Vlaková trasa C. Nové mesto je ako život bez minulosti. Trvalo mi roky, kým som sa integroval, ako sa dnes vraví. Kým som si zohnal stabilné zamestnanie, byt, záľuby, priateľov.

Rád stretávam nových ľudí na internete. Sú to známosti na jednu noc alebo na pár týždňov. Dievčatá, ktoré so mnou idú na rande, sú rôzne, jedna krajšia ako druhá. Opájam sa ich rečami o sebe, vôňou ich vlasov, a potom sa celkom oddám ich hodvábnym rukám, ich nohám, ich telu. Ani jedna mi hneď na prvom rande nezabudne položiť tú trýznivú otázku. „Odkiaľ pochádzaš?“ Banálna otázka. Konvenčná. Takmer povinná jazda, skôr ako sa vo vzťahu posuniete ďalej. Keď príde reč na môj pôvod, karamelová pokožka ma zakaždým prezradí. „Som ľudská bytosť.“ Moja odpoveď ich podráždí. Mne však nejde o provokáciu. Dokonca sa ani nesnažím pôsobiť ako puntičkár či filozof. Už keď som bol vysoký ako tri mangá, rozhodol som sa, že sa už nikdy nebudem definovať.

Večer pokračuje. Moja technika funguje ako hodinky. Rozprávajú. Páči sa im, že ich počúvam. Nasávam ich. Nechám sa pohltiť. Ponáram sa do tvrdého alkoholu a zbavujem sa úprimnosti. Mením sa na obávaného lovca. Rozosmievam ich. Zvádzam. Len pre zábavu sa vrátim k otázke pôvodu. Naschvál zachovávam tajomstvo. Hráme sa na mačku a na myš. Chladne a cynicky odpovedám, že moja identita je vyvážená mŕtvolami. Nereagujú na to. Chcú byť ľahkomyselné. Sledujú ma lánimi očami. Túžim po nich. Niekedy sa mi oddajú. Považujú ma za originálneho. Bavím ich len raz.

Pomyslenie na návrat mi nedá spať, odkladám ho na neurčito, vždy ďalej. Mám strach, že nájdem skryté pravdy, nočné mory, ktoré som zanechal na prahu svojej rodnej krajiny. Vraciam sa tam už dvadsať rokov, v noci vo sne, cez deň v myšlienkach, do svojej štvrte, do slepej uličky, kde som si šťastne nažíval s rodinou

a kamarátmi. Detstvo na mne zanechalo stopy a ja neviem, čo mám s nimi robiť. Za dobrých dní si hovorím, že z neho čerpám silu a citlivosť. Keď však hľadím na dno prázdnej fľašky, vidím v ňom príčinu toho, že sa neviem prispôsobiť svetu.

Môj život pripomína dlhú odbočku. Zaujíma ma všetko. Nenadchne ma nič. Chýba mi soľ posadnutosti. Patrím k rase lenivcov, k slabochom. Občas sa musím uštipnúť. Pozorujem sa v spoločnosti, v práci, medzi kolegami z kancelárie. Som to naozaj ja, ten chlapík v zrkadle výťahu? Ten chalan pri automate na kávu, ktorý sa núti do smiechu? Nespoznávam sa. Pochádzam z takej diaľky, až ma stále prekvapuje, že som tu. Moji kolegovia sa rozprávajú o počasí a o programe v telke. Už ich nepočúvam. Ťažko sa mi dýcha. Uvoľním si golier na košeli. Celé telo mám ako zviazané. Pozorujem svoje vyleštené topánky, žiaria, vracajú mi klamlivý odraz. Čo sa stalo s mojimi chodidlami? Skrývajú sa. Už ich nevidám chodiť naboso. Pristúpim k oknu. Obloha mi visí nízko nad hlavou. Poprcha sivý, lepkavý dážď, v parčíku zastrčenom medzi obchodným centrom a železničnou traťou nerastie žiaden mangovník.

Večer sa cestou z práce bežím skryť do prvého baru oproti železničnej stanici. Sadnem si k stolnému futbalu a na oslavu svojich tridsiatych tretích narodenín si objednám whisky. Skúsím zavolať Ane, ale nedvíha. Podráždi ma to. Niekoľko ráz vytočím jej číslo. Napokon si spomeniem, že išla na služobnú cestu do Londýna. Chcem jej všetko vyrozprávať, povedať jej o rannom telefonáte. Musí to byť znamenie osudu. Musím sa tam vrátiť. Nie-

len preto, aby som mal srdce na mieste, ale aby som raz a navždy uzavrel príbeh, ktorý ma máta. Navždy za sebou zavrel dvere. Objednám si ďalšiu whisky. Hluk televízora nad barovým pultom náhle prekryje tok mojich myšlienok. V správach dokola vysielajú zábery ľudských bytostí utekajúcich pred vojnou. Pozorujem, ako ich provizórne lodky prirážajú k európskym brehom. Vystupujú z nich deti premrznuté na kosť, vyhľadované, dehydrované. Hrajú svoj život na doskách šialenstva sveta. Pozorujem ich z pohodlia prezidentskej lôžy s pohárom whisky v ruke. Verejná mienka usúdi, že unikli z pekla, aby našli Eldorado. Kravina! V nich niet žiadnej krajiny. Poézia neobsahuje informácie. Napriek tomu je to jediné, čo si človek odnesie zo svojho pobytu na zemi. Odvrátim od tých obrázkov zrak, rozprávajú realitu, ale nie pravdu. Možno ju jedného dňa napíšu tie deti. Som smutný ako prázdne dialničné odpočívadlo v zime. Vždy je to rovnaké – v deň mojich narodenín ma zasiahne melanchólia ťažká ako tropický dážď, keď si pomyslím na ocka, mamku, kamarátov a nekonečnú slávnosť okolo krokodíla s rozpáraným bruchom vzadu na záhrade...

NIKDY SA NEDOZVIEM SKUTOČNÉ DÔVODY ROZCHODU mojich rodičov. Od samého začiatku tam však muselo existovať hlboké nedorozumenie. Výrobná chyba pri stretnutí, poznámka pod čiarou, ktorú si nik nevšimol alebo nechcel všimnúť. Vtedy boli rodičia mladí a krásni. So srdcami plnými nádeje na úsvite nezávislosti. To ste mali vidieť! V deň ich svadby ocko nemohol uveriť, že mamke nastokol na prst obrúčku. Jasné, ocko oplýval istým šarmom, mal prenikavé zelené oči, svetlé gaštanové vlasy s plavými prameňmi a postavu Vikinga. Mamke však nesiahahal ani po členky. A mamkine členky, to teda bolo niečo! Pokračovali dlhými štíhlymi nohami, na ktoré ženy zlostne gánili a muži ich slastne obdivovali cez privreté viečka. Ocko, mladý Francúz z Jury, prišiel do Afriky náhodou na civilnú službu. Pochádzal zo zapadáka v horách, ktorý sa neuveriteľne podobal na krajinu v Burundi, akurát že u nich doma neboli ženy, ktoré by vyzerali ako mamka – ako sladkovodné rybky s ladnou siluetou, štíhle krásky vysoké ako mrakodrapy s ebenovou pokožkou a veľkými krásnymi očami. To ste mali počuť! V deň ich sobáša znela bezstarostná rumba zo zle naladených gitár, šťastie si

pohvizdovalo v rytme ča-ča-ča pod oblohou posiatou hviezdami. Už niet čo dodať! Do práce! Milovať sa. Žiť. Smiať sa. Existovať. Vždy priamo vpred, bez zastavenia, až na koniec cesty a ešte trochu ďalej.

Akurát, že moji rodičia boli stratení pubertiaci, od ktorých sa zrazu očakávalo, že sa stanú zodpovednými dospelými. Sotva vyšli z puberty, sotva zanechali rozhárané hormóny a ponocovanie, už sa museli zbaviť mŕtvol dopitých fliaš, vysypať ohorky z popolníkov, poodkladať platne s psychedelickým rockom, poskladať zvonové nohavice a košeľe s indickým vzorom. Zazvonil zvonec. Prišli deti, dane, povinnosti, starosti, priskoro, prirýchlo, a s nimi neistota a ozbrojené prepady vozidiel, diktátori a štátne prevraty, programy štrukturálnych zmien, zriekanie sa ideálov, rána, ktoré akoby nechceli prísť, slnko, ktoré každé ráno zostávalo v posteli o trochu dlhšie. Nastala realita. Tvrdá. Krutá. Počiatočná nenútenosť sa premenila na tyran-skú kadenciu ako nemilosrdné tik-tak v hodinách. Prirodzenosť im ako bumerang vletela rovno do tváre, pochopili, že si zmýlili vášeň s láskou, že si kvality toho druhého len vymysleli. Nedelili sa o sny, len o ilúzie. Každý mal svoj vlastný sen, egoistický, neboli pripravení prispôbiť sa očakávaniam toho druhého.

No ešte skôr, pred tým všetkým, čo sa stalo, pred tým, čo vám porozprávam, pred všetkým ostatným bolo šťastie, život, ktorý nepotreboval vysvetlenie. Existencia bola taká, aká bola, taká ako vždy predtým, akú som chcel zachovať navždy. Príjemný, pokojný spánok bez komárov, čo by mi prišli tancovať k uchu, bez dažďa otázok, ktorý neustále padal na strechu mojej hlavy. Ak sa ma v šťastných časoch niekto opýtal „Ako sa

máš?“, vždy som odpovedal „Dobre!“. Bez váhania. Šťastie bráni človeku rozmýšľať. Až časom som o tej otázke začal uvažovať. Zvažovať za a proti. Vyhýbať sa odpovedi, neurčito prikyvovať. Koniec koncov, zasiahlo to celú krajinu. Ľudia už neodpovedali inak ako „Pomaly to ide“. Pretože po tom všetkom, čo sa nám stalo, to už nemohlo ísť úplne dobre.

MYSLÍM, ŽE ZAČIATOK KONCA ŠŤASTIA NÁS DOSTIHOV
 v deň svätého Mikuláša na Jacquovej veľkej terase
 v meste Bukavu v Zaire. Starého Jacqua sme navštevo-
 vali raz za mesiac. Stal sa z toho zvyk. V ten deň šla
 s nami aj mamka, hoci sa s ockom už niekoľko týždňov
 sotva rozprávali. Pred odchodom sme sa zastavili
 v banke zameniť peniaze. Keď sme vyšli von, ocko vy-
 hlásil: „Sme milionári!“ Za Mobutuho sa zairská mena
 tak zdevalvovala, že za pohár vody ste platili päťmilió-
 novou bankovkou.

Za hraničným priechodom sa svet zmenil. Burund-
 skú zdržanlivosť nahradil zairský zmätok. V búrlivom
 dave si ľudia prejavovali sympatie, obracali sa jeden na
 druhého a nadávali si ako na dobyťčom trhu. Hlučné
 a špinavé decká nakukovali do spätných zrkadiel, stie-
 rače a blatníky sa špinili striekancami zo stojatých mlá-
 čok, ľudia vynukovali na predaj kozy za pár fúrikov pe-
 ňazí, slobodné mamičky sa preplietali medzi kolónami
 kamiónov a minibusov natlačených nárazník pri ná-
 razníku a načierno predávali vrecúška s natvrdo uva-
 renými vajcami obalenými hrubou soľou a korenený-
 mi arašidmi, žobráci s nohami pokrútenými obrnou

prosili o pár miliónov na prežitie ťažkých následkov pádu Berlínskeho múru a farár, ktorý stál na kapote svojho kývajúceho sa Mercedesu, na plné hrdlo vykrikoval, že koniec sa blíži, a oháňal sa Bibliou v svahilčine viazanej v koži pytóna kráľovského. V hrdzavej budúke driemajúci vojak chabo mával ťapkou na muchy. Naftové výpary zmiešané s teplým vzduchom vysušovali hrdlo úradníkovi, ktorého už veky nik nevyplatil. Autá na cestách hrkali po obrovských kráteroch, ktoré vznikli na mieste niekdajších výtlkov. To však nijako nebránilo colníkovi podrobne preskúmať každé jedno z nich a skontrolovať prilnavosť pneumatík, hladinu oleja v motore, fungovanie smeroviek. Ak v aute neobjavil ani jeden z očakávaných nedostatkov, požadoval krstný list alebo potvrdenie o prvom svätom prijímaní, aby pustil návštevníkov do krajiny.

Ocka to unavilo a nakoniec mu dal úplatok, aby sa vyhol grotesknej manipulácii. Rampa sa konečne zdvihla a my sme pokračovali vo výparoch vychádzajúcich z horúcich prameňov na okraji cesty.

Medzi mestečkami Uvira a Bukavu sme sa zastavili v krčme, aby sme si kúpili banánové placky a kornúty s vyprázanými termitmi. Nad výkladmi pajzlov viseli fantastické názvy od výmyslu sveta: „U veveričky zo Champs-Élysées“, „Snack bar Giscard d’Estaing“, „Reštaurácia Oslava ako doma“. Keď ocko vytiahol polaroid, aby nápisy zvečnil a ocenil miestnu vynaliezavosť, mamka si odfrkla a vyčítala mu, že sa pozastavuje nad atrakciou pre bielych.

Keď sa nám podarilo nezraziť krdle kohútov, kačíc a detí, dorazili sme do Bukavu, akejsi rajskej záhrady na brehoch jazera Kivu, pozostatku kedysi futuristic-

kého mesta v štýle art déco. U Jacqua nás čakal prestretý stôl. Objednal čerstvé krevety gamba priamo z Mombasy. Ocko zvolal:

„Poriadnemu tanieru ustríc sa to nevyrovná, ale človeka poteší občas sa dobre najesť!“

„Na čo sa sťažuješ, Michel? Doma ti nedávam jesť?“ zareagovala mamka bez štipky nehy.

„Ale hej! Ten idiot Prothé ma každý deň núti požiť rať svoje africké škrobovinu. Keby aspoň vedel poriadne pripraviť roštenku!“

„Ani mi nevray, Michel!“ zapojil sa Jacques. „Tá moja opica, ktorú nazývam kuchárom, všetko opeká, lebo to vraj zabíja parazity. Už ani neviem, ako chutí poriadny krvavý steak. Musím sa rýchlo vrátiť do Bruselu a dať si amébovú kúru!“

Všetci sa rozosmiali, iba ja a Ana na opačnom konci stola sme mlčali. Mal som desať rokov, ona sedem. Možno preto sme nechápali Jacquov humor. Každopádne nám zakázali rozprávať, ak sa nás nikto nič nespýta. Toto zlaté pravidlo platilo vždy, keď sme išli niekam na návštevu. Ocko nepodporoval myšlienku, aby sa deti zapájali do rozhovorov dospelých, hlavne nie u Jacqua. Vnímal ho ako druhého otca, svoj vzor, až do tej miery, že podvedome preberal jeho spôsoby, mimiku, dokonca intonáciu. „To on ma naučil, čo je to Afrika!“ opakoval často mamke.

Jacques sa naklonil nad stôl, aby sa ochránil pred vetrom, a strieborným zapaľovačom s dvoma vygravírovanými jeleňmi si pripálil cigaretu. Potom sa narovnal, z nozdier vyfúkol niekoľko špirál dymu a na chvíľočku sa zahľadel na jazero Kivu. Z terasy sme videli rad ostrovčekov stratených v dialke. A vzadu, na dru-

hom brehu jazera sa nachádzalo mesto Cyangugu v Rwande. Mamkin zrak sa upieral priamo tam. Vždy, keď sme obedovali u Jacqua, ju museli prenasledovať chmúrne myšlienky. Rwanda, jej rodná krajina, ktorú opustila v roku 1963 počas noci plnej masakrov v slabom svite plameňov, čo pohlcovali jej rodný dom, krajina, do ktorej sa od svojich štyroch rokov nikdy nevrátila, ležala len o pár kilometrov ďalej, takmer na dosah ruky.

Trávnik v Jacquovej záhrade dokonale udržiaval starý záhradník. Rázne mával mačetou ako kyvadlom, akoby švihal golfovou palicou. Zelené lesklé kolibriky horúčkovo zbierali nektár z červených ibištekov a predvádzali ohromné divadlo. Párik žeriavov korunkatých sa potuloval v tieni citrónovníkov a guajáv. Jacquova záhrada sa hemžila životom, hýrila farbami, šírila sa z nej sladká vôňa citrónovej trávy. Vďaka zmesi dreveného obloženia zo vzácných drevín z lesa Nyungwe a čierneho porézneho kameňa zo sopky Nyirangongo sa jeho dom ponášal na švajčiarsku horskú chatu.

Jacques zazvonil zvončekom na stole a kuchár hneď pribehol. Jeho uniforma, kuchárska čiapka a biela zásterka sa vôbec nehodili k bosým popraskaným chodidlám.

„Dones nám trikrát Primus a uprac trochu ten bordel!“ prikázal Jacques.

„Ako sa ti darí, Évariste?“ spýtala sa mamka kuchára.
„Vďaka Bohu, celkom to ujde, pani!“

„Nechaj Boha na pokoji, prosím ťa!“ odvrkol Jacques. „Ide to preto, že v Zaire ešte žije pár belocho, ktorí to tu držia na nohách. Bezo mňa by si zobral po uliciach ako všetci tebe podobní!“